

Љиљана Костић

ljkostic972@gmail.com

Клетва и покушај заштите од клетве у приповеци *Кумова клетва* Јанка Веселиновића

ABSTRACT. Kostić Ljiljana, *Kletva i pokušaj zaštite od kletve u pripoveci „Kumova kletva” Janka Veselinovića* (The Curse and the Attempt to Protect from the Curse in the Short Story *The Godfather’s Curse* by Janko Veselinović). „Poznańskie Studia Slawistyczne” 4. Poznań 2013. Adam Mickiewicz University Press, pp. 63–74. ISBN 978-83-232-2525-6. ISSN 2084-3011.

In his rural themed short stories, Janko Veselinović gave snippets of life in the Serbian village of the XIX century that represent a valuable material for ethnological study. Folk meditations on sin, punishment, oath, damnation etc. were often the driving force behind his short stories. The subject of our work is Veselinović’s short story *The Godfather’s Curse* where the author wanted to depict the way in which a curse, just like in the beliefs of the ancients, strike the one who had committed a sin. No one can escape the curse, not even the strongest ones, nor their descendants, because in the short stories by Janko Veselinović evil must be punished.

Keywords: Janko Veselinović, rural themed short story, curse, godfather’s curse, damnation

1

Реалистичка приповетка показала је велико интересовање за све облике сеоског живота, пре свега за древне облике човекове свести. Она је била веома погодна за етнографске анализе, будући да је „једна од основних поетичких регула реализма («опонашање савремене друштвене стварности») била корелативна с (некњижевним) интересовањима етнографа за текућу стварност”¹.

¹ Д. Вукићевић, *Писмо и прича. Српска реалистичка приповетка и фолклорна традиција*, Београд 2006, стр. 9.

Јанко Веселиновић, изразити представник српске сеоске приповетке, сликајући патријархалну заједницу и законитости на којима је она почивала, бележи и обиље материјала који може да помогне реконструкцији ондашњег времена и начина поимања живота српског сељака у другој половини 19. века. Фолклорни материјал, инкорпориран у сеоске реалистичке приповетке, неретко је био повод за етнографске анализе које су вршили Веселин Чајкановић, Тихомир Ђорђевић, Сима Тројановић и остали значајни српски етнологзи.

Фолклорна традиција често је била инспиративно полазиште Веселиновићевог приповедачког рада. Он је, слично Стефану Митрову Љубиши, Миловану Глишићу, раном Сими Матавуљу и др., опонашао фолклорну поетику обједињујући у свом делу фолклорно и реалистичко. Највећи број његових прозних дела писан је на основу усмене матрице, на темељу фолклорног наслеђа српске патријархалне заједнице. Његове прве приповетке (*Како је настао кашарлук*, потом и један број приповедака из збирке *Слике из сеоског живота*) заправо су прераде народних легенди и прича које је за време свог учитељевања чуо од неке сељанке, бабе Бојане.

Веселиновић је писао „о тамним странама сеоског живота, о породичним трвењима и страдању незбринуте деце, о суровом поступању са старијим особама, о тиранији сеоске власти”² и сл. Његову пажњу заокупља првенствено сукоб добра и зла у човеку и у свету који га окружује. У амбијенту о коме он приповеда дефилију бројни ликови опречних карактера – добри људи, тзв. „рајске душе”, и лоши, рђави људи. Ова поларизација спроведена је у потпуности, јер је сваки од његових јунака екстреман на одређени начин – добар без иједне мане или зао до краја. Патријархална заједница, о чијем механизму Веселиновић непрестано размишља, одликује се у првом плану потчињеношћу ауторитетима. Његови јунаци су они који слушају или они који заповедају. Оваква јасно изражена хијерархија може се изменити само уколико неко, захваљујући чудесном сплету околности или својим квалитетима, постане старешина задруге, те изађе из сенке ауторитета.

² Ј. Деретић, *Историја српске књижевности*, Београд 2007, стр. 816–821.

2

Типична ауторитативна личност Веселиновићеве приповедне прозе је сеоски кмет Станојло Пуретић, главни јунак приповетке *Кумова клетва*. Својеглав, осион, прек, напрасит и обестан, он је прототип патријархалних деспота ондашњег времена. Издвојивши га из окружења физичким изгледом („Станојло беше висок, прав к’о свећа, крупан и снажан”³, снажних руку), потом и карактерним особинама („Нарави је био чудновате. Што рече – не порече, па да би главу изгубио! Никога није слуш’о, радио је све по својој памети”⁴), писац га је диференцирао и због његове несвакидашње способности и изузетне вредноће:

Што беше богат и задружан човек, то нема данас! (...) Ту су њиве, ту ливаде, пашњаци и шуме; по њивама се лелујаше стрмница или родни кукуруз, а по пашњацима пасијаше ергела коња и читави чопори говеда, оваца и свиња. (...) Онаког домаћина и није било у свету! Онолики народ и деца – па све то к’а анђели⁵.

„Лични и породични успех осигурали су му ауторитет у селу”⁶. Беспоговорна покорност свих чланова задруге – браће, снаја, њихове деце – готово да се подразумевала. Станојлова осветољубивост, самовоља и нетолерантност према себи подређенима, које је кажњавао бичем кад год се наљути, произашла је из његове „хипертрофиране сујете”⁷. Апсолутна власт над члановима своје задруге и моћ коју му је донео кметовски положај, могли су да задовоље његову сујету, али су му, што је важније, сужавали видике. Понесен својом моћи и уверењем да своју вољу може наметнути и најнепокорнијима, Станојло ће се огрешити о древне законе и неписана правила заједнице којој припада. Његова ауторитативност и гордост биће узроци страшне трагедије која ће задесити ову моћну породицу.

³ Ј. Веселиновић, *Кумова клетва*, Београд 1971, стр. 34.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

⁶ С. Дејановић, *Допринос Јанка Веселиновића српској психолошкој приповеци*, у: *Јанко Веселиновић, проза, периодика, позориште*, ур. С. Пековић, Београд 2006, стр. 155–170.

⁷ Ibidem, стр. 160.

Заплет у приповеци настаје оног тренутка када се међу сељанима појавио неко ко је довољно храбар да се супротстави кмету аутократи. Веселиновић је одабрао да против Станојловог ауторитета устане стари Срећко Сокочић, његов крштени кум. Због својих година, искуства и благе природе овај старац је био веома уважаван и поштован у селу. Иако у физичком погледу опозитан Станојлу („омален, сед, румена лица, крезуб а кочоперан старчић”⁸), био му је сличан по задовољству које је у њему будило сазнање да га остали сељани слушају и поштују његово мишљење. На тој заједничкој особини темељи се сукоб који ће у потпуности променити живот двојице кумова и њихових породица.

Станојло, навикао на апсолутну покорност, не може да прихвати чињеницу да се неко, па био то и његов крштени кум, осмелио да му се супротстави. Мржња, која се у њему муњевито родила, усмерила је све његове поступке ка једном – освети. Међутим, и један самовољник, какав је био кмет Станојло, знао је да не сме устати против свог кума. Незгоду када су Срећкови волови упали на комшијин посед и направили штету, искористио је да, повређене сујете, одбаци кумство и понизи свог крштеног кума срамотним батинањем пред окупљеним сељанима. Стари Срећко, осрамоћен и понижен, осуђује присутне и проклиње кума. Док сељани, пред којима се одиграо овај несвакидашњи догађај, осећају стид и сажалење, охоли Станојло ће први пут показати знаке слабости. Срећков вапај: „Свемогући Боже, чуј гласак црва твога! И слушај молитву његову!”⁹, који је у себи носио слутњу надлазеће несреће, изазваће Станојлов страх – он ће задрхтати стрепећи од онога што кум Срећко намерава да изустити.

3

Охоли Станојло Пуретић није осећао самилост ни према коме. Нико није био поштеђен његове окрутности и самовоље („И куму, и мом оцу, и Богу и свакоме ко не слуша”¹⁰). Међутим, сукоб с кумом

⁸ J. Веселиновић, *op. cit.*, стр. 36.

⁹ *Ibidem*, стр. 40.

¹⁰ *Ibidem*, стр. 39.

Срећком натераће га да на тренутак обузда своју преку нарав свестан чињенице: „Стар је човек; а, после, после тога и кум ми је. **Ко би то смео?**”¹¹. Станојло је добро познавао неписане законе и обичаје свога времена. Он је знао да устати против кума значи устати и против села, и против природе и против Бога. То потврђују и Веселиновићеви сељани узнемирени и уплашени сценом којој су били сведоци:

- Несрећа!
- Брука !
- Покор! (...)
- И неће Бог да га убије!
- Ни гром да га спали! (...)
- Кад он кума не поштује, он ни Бога не поштује!¹².

Кумство је „старинска народна установа, старија од хришћанства”¹³. Куму припада централно место у породичном култу. Он увођи новорођено дете или новог члана породице у домаћи култ, јер је „посредник између живих и (...) покојних предака, који се интересују за све што се у њиховој породици дешава, и од којих се мора добити одобрење, пристанак за сваку промену у породичним односима”¹⁴. За патријархалног човека кумство је било светиња, што су најбоље изражавале изреке: „Бог на небу, кум на земљи”, „Бог па кум”, „Кум се мора поштовати као Бог” и слично¹⁵. Њему су се указивале посебне почести:

Веровало се да од њега зависи породични и домаћи напредак. Велико поштовање кума прелазило је у обожавање. (...) Кум се поштује као и роди-

¹¹ Ibidem, стр. 37.

¹² Ibidem, стр. 41.

¹³ Ш. Кулишић et al., *Српски митолошки речник*, Београд 1970, стр. 187.

¹⁴ В. Чајкановић, *Студије из српске религије и фолклора 1910–1924*, Београд 1994, стр. 373–374.

¹⁵ Илустративни су примери из прошлости српског народа када су се читаве породичне задруге одлучивале на сеобу зато што су њихови кумови били приморани на то. Интересантан случај забележен је у породици Тијанић, која се из околине Плужина (Црна Гора) половином 19. века доселила на обронке Златибора (Србија), пратећи своје кумове. Наиме, један члан кумовске породице убио је Турчина и, у страху од одмазде, читава задруга је напустила своје огњиште. Кумови су кренули са њима.

тељ. (...) Пред кумом се скидала капа, дочекивао се на коленима и љубио у прса према срцу. (...) Пред кумом се љубила земља. Он се први позивао на свадбу, без њега се није могло обавити венчање младенаца, за столом се посађивао на почасно место. Да не би искрсавале замерке међу кумовима, кумства су се тражила у другим селима¹⁶.

Песме које је забележио Вук Караџић јасно упућују на значај поштовања институције кумства. Једна од сватовских песама каже: „Волим кума нег’ златна голуба”¹⁷. У великом броју песама, у каталогу грехова, једно од највиших места заузима огрешење о кумство. Тако се у песми о находу Момиру каже: „Кум неверни, вера га убила”¹⁸. У песми *Највећи гријеси* народни певач је градацијски представио највећа сагрешења смртника:

Једна душа гријешна,
Кума на суд водила;
Друга душа гријешна,
С комшијом се мразила;
Трећа душа најгрешнија,
Девојку је скудила¹⁹.

Срећков вапај: „Зар куму који те је на рукама држао?”²⁰ можемо протумачити и као опомену. Будући да кум игра веома важну улогу у животу детета (давање имена, крштење, венчање), он на неки начин постаје његов заштитник. Тачније, чином крштења кум „преузима дете из власти ђавола, па га уводи у власт доброг божанства, сада Бога”²¹. Његош је у *Горском вијенцу* забележио: „Нема кумства без крштена кумства”²².

¹⁶ Ш. Кулишић et al., op. cit., стр. 188.

¹⁷ *Опет тада, куму*, у: В.Ст. Караџић, *Српке народне пјесме*, т. I, бр. 98, Београд 1964, стр. 59.

¹⁸ *Наход Момир*, у: В.Ст. Караџић, *Српке народне пјесме*, т. II, бр. 30, Београд 1985, стр. 117–126.

¹⁹ *Највећи гријеси*, у: В.Ст. Караџић, *Српке народне пјесме*, т. I, бр. 209, стр. 142–143.

²⁰ Ј. Веселиновић, op. cit., стр. 39.

²¹ Ш. Кулишић et al., op. cit., стр. 190.

²² П.П. Његош, *Горски вијенац*, Београд 1960, стр. 41.

4

Тренутак када је кмет Станојло одреаговао исхитрено и наредио свом слуги Ћоравом Вељку да казни старог Срећка батинањем, праћен је низом питања која је овај честити старина упутио свом куму: „Шта, куме, шта?”, „Коме двадесет и пет?”, „Мени?”, „Зар овој се дој коси?”, „Зар куму који те је на рукама држао?”, „Не на кума и св. Јована”²³. Последња Срећкова опомена и апострофирање светог Јована као заштитника кумства готово да је отрезнила помахниталог Станојла. Поставши свестан свог чина, знајући да је дизање руке на кума велики грех, он, видно узбуђен, решава да раскине кумство: „«Ја и нећу на кума», рече он као мирним гласом и скиде капу, па је метну на земљу, подаље од себе. «Ето, кумство је у капи!»”²⁴.

Раскидање или мењање кумства вршило се само у посебним приликама – немање деце или њихово рано умирање, удаљеност кумова – али је за тај чин било неопходно писмено или усмено одобрење старог кума. У појединим крајевима прибегавало се и привременом раскидању кумства како би се спречили сукоби између кумова²⁵.

Станојло раскида кумство да би избегао казну. Он је страховао од кумове клетве и да би је избегао, баца капу далеко од себе. У својој студији *Кумство у капи* Веселин Чајкановић објашњава овај Станојлов поступак као меру предострожности. Узимајући за пример песму *Марко Краљевић и кћи краља арапскога*, он показује како капа може да послужи као амајлија, заштита, апотропајон који ће за себе да веже дејство натприродних сила²⁶. Велики јунак српске народне епике за-

²³ Ј. Веселиновић, *op. cit.*, стр. 39.

²⁴ *Ibidem*, стр. 40.

²⁵ Интересантан пример привременог раскидања кумства забележен је у селу Мокра Гора у ужичком крају. Двојица укштених кумова, који су пред Први светски рат често одлазили у Шумадију и тамо продавали луч и катран, да би избегли потенцијални сукоб на путу, при поласку из села раскидали су кумство, а на повратку, на улазу у село, поново су склапали кумство (*vide* В. Николић, *Привремено раскидање кумства у ужичком крају*, „Расковник” год. XIII, бр. 47–48, 1987, стр. 49–51).

²⁶ Т. Ђорђевић, такође, у капи види један од предмета који могу сачувати дете, јунака или породиљу од урока. Сетимо се опширних описа капа у народним епским песмама. Оне су својим богатством имале задатак да скрену зле, урокљиве погледе са јунака. Слично се поступало да би се скренули зли погледи са деце (стављала му се на

клиње се кћерки арапског краља да ће је, уколико га изведе из тамнице, узети за жену. Међутим, он се куне капи коју је положио на своје колена, што Чајкановић тумачи на следећи начин: „Кривоклетник држи за време заклинања, у устима, или у недрима или појасу, камен или какав други предмет, па ће у њега ући грех”²⁷. Станојло, дакле, на овај начин жели да своју породицу и себе заштити од кумове клетве.

По изрицању клетве Срећко је, испровоциран и разочаран Станојловим поступцима („Велиш, кумство је у капи – и, ето, ти си га прекршио, и ја га кршим, и више нисмо кумови”)²⁸, бацио своју капу и изгазио је, чиме је и симболично раскинуо кумство са Станојлом. Чајкановић је у поменутом раду указао на повезаност кумства и капе, што ће Срећков поступак учинити још јаснијим:

Приликом шишања, „стрижбе”, потребна је капа коју има кум да донесе своје кумчету. У хомољском срезу капа је потребна приликом „казивања” имена (...). Тога дана долази кум у кућу свога кумчета, доноси му вунену капу и учествује на гозби, за време које ће казати детиње име. (...) Кумова капа има да кумчету буде амајлија, апотропајон, и за овај моменат кад се казује име и за све време док је буде носило²⁹.

Осрамоћен и увређен, после понижавајућих батина, Срећко је проклео кума и његове најближе: „Дабогда, куме, дочекао јада за живота твога! Веселе ти се у жалост претворило! Семе ти се затрло; а ти, јуначе, не могао душе испустити док преда мном на колена не паднеш да опроштаја тражиш”³⁰. Јак емотивни набој, осећање немоћи, понижење и нанета увреда натерали су Срећка да изговори речи ове клетве, свестан да правду не може постићи другим средствима.

Клетва се најчешће изриче у стању афекта, „као згуснуто осећање мржње, у срдитој немоћи, као освета или као превентивно средство претње”³¹. Настала у давна времена, када се веровало у магијску моћ речи, она је, у свести народа, могла да покрене „снагу коју је било

главу капица сашивена од разнобојних материјала). Т.Р. Ђорђевић, *Зле очи у веровању Јужних Словена*, Београд 1984, стр. 138–139.

²⁷ В. Чајкановић, *op. cit.*, стр. 366–367.

²⁸ Ј. Веселиновић, *op. cit.*, стр. 41.

²⁹ В. Чајкановић, *op. cit.*, стр. 375–376.

³⁰ Ј. Веселиновић, *op. cit.*, стр. 41.

³¹ Н. Милошевић-Ђорђевић, *Народна књижевност*, Београд 2011, стр. 115–116.

тешко, ако не и немогуће зауставити”³². Клетва је представљала и обичајно-правну норму која је регулисала односе међу људима, а заснивала се на „веровању да ће се изречено неизоставно испунити”³³.

Патријархални и сујевјерни српски народ у 19. веку веровао је у делотворност клетви. Оне су биле условљене патријархалном свешћу о правди и моралу. Страх од клетве појачаван је уверењем да од ње нема лека, да се од проклетства не може побећи, јер се често и читаве породице могу проклетати. Народ посебно страхује од проклетства које се наслеђује до деветог колена, те и потомци могу бити кажњени за неко недело својих предака („Проклето ти било девето колено”). Отуда је клетва понекад имала већи утицај и од самих закона јер су клетве појединих људи лакше и брже допирале до Бога (нпр. клетве црквених људи). Веровало се да су родитељска, девојачка и кумова клетва најтеже клетве, чије се дејство не може избећи. Народ је посебно страховао од кумове клетве јер је веровао да онај кога кум прокуне никада неће бити срећан. У сврљишком крају у вези с тим постоји интересантна изрека: „Кад те жена куне, дупе ти расте; кад те мати куне, оно је свакојако, ал’ кад те башта куне, пада коса од главу”³⁴.

И Станојло је био свестан свог бездушног поступка и трагедије која се надвила над његовом породицом, због чега расуђује на следећи начин:

Шта уради’ кукавац сињи! Проклета моја памет! Проклета моја нарав, и јутрошње јутро и данашњи дан! (...) Ја да истучем кума који ме је крстио! Кум је већи од оца! Он ме је проклео! (...) А кум може да прокуне; његову клетву Бог прима пре него и очину и материну! Што кум прокуне никад среће нема!³⁵.

Неминовност испуњења кумовске клетве Веселин Чајкановић доводи у везу с кумовим посредовањем с душама предака. Клетве се упућују хтоничним демонима који је извршују, а кум „стоји у вези са

³² М. Елијаде, *Историја веровања и религијских идеја. Од каменог доба до елеузинских мистерија*, књ. I, Београд 1991, стр. 29.

³³ *Речник књижевних термина*, ур. Д. Живковић, Београд 1992, стр. 358.

³⁴ С. Петровић, *Митологија, магија и обичаји*, Ниш 2000, стр. 91.

³⁵ Ј. Веселиновић, *op. cit.*, стр. 43.

хтоничним демонима од којих зависи судбина његовог кумчета и има утицаја на њих, и зато је његова клетва у толикој мери тешка³⁶.

Тежину Срећкове клетве појачава неколико чињеница: изрекао ју је крштени кум, клетва је изречена на свеца (Огњена Марија), када је, по народном веровању, најгоре кунути, и усмерена је на оно што су највеће вредности живота – деца, потомство, здравље и сл. Будући да за те вредности човек посебно страхује, не треба да чуди бројност клетви које их апострофирају. Неке од варијанти Срећкових клетви су: „Срећа му се скаменила”, „Бог му узео сваку срећу”, „Бог ти узео најмилије”, „Камен му у дом”, „Кућа му се ископала”, „Утрла му се кућна свијећа”, „Гаврани ти по кући грактали”, „Дабогда рода не имао”, „Дабогда ти кућа без димњака остала”, „Димњак ти се не димио”, „Да мртвачки ковчези кити уместо сватови”, „Све му се затрло”, „Немао ти ко упалити самртну свећу”, „Огњиште ти се не димило”, „Славска свећа ти се угасила”, „Не имао славског колача”, „Црно ти трње из огњишта расло”, „Црни ти се сватови скупљали” итд.³⁷

Од клетве није могла побећи ни породица некада моћног кмета Станојла, а страх је увек, у првом реду, везан за дечје здравље јер „децу најпре сустиже клетва”³⁸. Када сагледа сву апсурдност свог поступка, Станојло ће немоћно клонути јер ће га као сечиво посећи једно питање – шта ће бити с његовим сином? Очајан, избезумљен од страха тражи спас у молитви, неколико пута апострофирајући Бога:

О, Боже! Створитељу! Молим ти се, сачувај, Господе, мога јединца, моју једину радост, моју кућу, моју срећу, мога Радоја. Убиј мене, мене; ја сам крив! О, земљо, што се не отвориш? Удри громом, Господе! Удри несретника што је диг’о руку на свога кума! А мога Радоја, моје дете, он је још млад, зелен! Молим ти се! (...) Молим ти се оче небесни! Сачувај!³⁹

³⁶ В. Чајкановић, *op. cit.*, стр. 375.

³⁷ В.Љ. Радуловачки, *Клетва као социјална категорија и психолошка одредница*, Београд 2001; В. Баришић-Јоковић, *Речи које убијају*, Нови Сад 2007, Р. Познановић, *Традиционално усмено стваралаштво ужичког краја*, Београд 1988, стр. 195–197; Ж. Требјешанин, *Клетве из Дробњака*, „Расковник” год. XIII, бр. 49, 1987, стр. 44–47.

³⁸ „Већ тиме што се сматрају као благодет, деца изазивају завист ненавидљивих особа, те лако могу бити уречена. Сем тога, деца су због своје слабије конструкције подложнија уроцима него старије особе, у којих је тело јаче и отпорније”. Т. Ђорђевић, *op. cit.*, стр. 63.

³⁹ Ј. Веселиновић, *op. cit.*, стр. 43–44.

Тежина кумовске клетве је таква да примаоцу клетве нема помоћи. И Веселиновићев сељак то зна („Не помаже му, вала, па да иде у манастире и да му чита сто калуђера”⁴⁰). Чињеница да је клетву изрекао човек уважаван од свих сељана, чини клетву још тежом будући да су у разним крајевима казивачи клетви табуисани⁴¹. Стари Срећко је, што је Станојлу задавало још већу бригу, био „чист пред Богом”, тачније нанета му је неправда за коју је морао да тражи освету. Народ верује да клетва не може ништа ономе ко је невин и да се у том случају „враћа ономе ко ју је изрекао”⁴². Свестан свога греха због огрешења о кумство Станојло схвата сву безизлазност своје ситуације.

Ниједан од уобичајених поступака за скидање или потирање клетви – антиклетва, заштитне формуле, разни покрети и радње (померање с места, додиривање стидних делова тела, пљување, бацање пепела и сл.), разне биљке, молитва итд. – у Станојловој ситуацији не може донети жељене резултате. Ни бацање капе, чему је прибегао као спасењу, неће га заштитити од клетве. Међутим, уколико се неко покаје за изречену клетву, може да скине проклетство са уклетог „ако трипут куцне прстом у камен”⁴³. Станојло је пристао да погази свој понос и да, на наговор браће, оде код кума да тражи опроштај, али је Срећко убрзо по изрицању клетве умро, тако да о његовом покајању није ни могло бити речи⁴⁴. Напротив, он је својим синовима оставио у аманет да никада не обнове кумство са Станојловом породицом.

Након изречене клетве и кумове смрти почиње расуло у Станојловој породици, од цепања моћне задруге, преко женине смрти до највећег губитка – синовљеве погибије и гашења породице. Станојлово самоубиство је реалан и очекиван след догађаја.

⁴⁰ Ј. Веселиновић, *op. cit.*, стр. 45.

⁴¹ Cf. В. Баришић-Јоковић, *op. cit.*, стр. 20.

⁴² *Ibidem*, стр. 43.

⁴³ Љ. Радуловачки, *op. cit.*, стр. 48.

⁴⁴ Да је Станојлова породица гајила наду да ће се кум покајати и опростити им, показује и реакција на вест о његовој смрти: „Степанија улете у собу као бесомучна, па закука: «Кум Срећко је умро!». Као да је бомба пала међу њих, тако занемеше”. Ј. Веселиновић, *op. cit.*, стр. 47.

5

Клетва је за реалистичку приповетку „у драмском смислу врло продуктивна, а у наратолошком смислу обавезујућа“⁴⁵. У приповеци Јанка Веселиновића она се испуњава без обзира на изражену грижу савести главног јунака. Због њеног неминовног испуњења ток приче се мења према трагичном завршетку. Упоредо с преображајем сељака, који се од покорних слугу претварају у судије (и одбацују и смењују грешног кмета), одвија се и преображај Станојла од охолог и бескрупулозног деспота до савесног и немоћног човека, очајног у свом покајању. Његова беспомоћност услед извршења клетве натераће кивне сељане да осете сажалење према некада окрутном човеку. Он, који никада ни од чега није зазирао, сада је одједном понизан – пристаје на деобу с браћом под условима које они наметну, чак је спреман да моли кума за опроштење. Међутим, ништа од свега тога није помогло јер онај кога кум прокуне никада не може бити срећан.

Јанку Веселиновићу је замерано да је у приповеци *Кумова клетва* „подлегао сеоском сујеверју“⁴⁶. Међутим, увођењем приповедача, старог Ранка Драгановића, који је памтио многе приче, и апострофиранијем специфичне сеоске атмосфере – окупљање око казана, где сељаци причом прекраћују „дуге зимске ноћи“ – Веселиновић је желео да пренесе читаоцима причу која садржи вековно искуство народа. Оно је исказано у завршном делу чича Ранкове приче: „Бадава, децо, што јест, јест! Али кум може да прокуне као и мајка кад сису извади“⁴⁷. Свеједно да ли је Радоје страдао да би се испунила клетва или је његова смрт последица недовољно доброг одржавања пушке, Станојло је схватио да мора платити због учињеног греха према куму.

Јанко Веселиновић је у својим приповеткама чувао традиционалне представе о греху, Божјој правди и казни. Као што је у приповеци *Божја реч* назначио потенцијални родоскрвни грех између брата и сестре (због чега је морала уследити казна), тако је и у приповеци *Кумова клетва* показао каква казна мора стићи онога ко погази светињу кумства и кумовских односа, тј. да зло мора бити кажњено.

⁴⁵ Д. Вукићевић, *op. cit.*, стр. 73.

⁴⁶ В. Глигорић, *Српски реалисти*, Београд 1954, стр. 191.

⁴⁷ Ј. Веселиновић, *op. cit.*, стр. 51.